ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Колодія Анатолія Миколайовича на дисертацію Капічон Ольги Григорівни «Історико-правова спадщина академіка В.В. Копєйчикова», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Практична актуальність теми пояснюється тим, що сучасне національне право, як і будь-яке інше соціальне явище, має власну історію свого виникнення та розвитку, на теперішній час, існує як певна статико-динамічна система, що здійснює соціальну регуляцію та охорону суспільних відносин, характеризується спрямованістю та є основою для формування майбутнього права. До того ж, треба врахувати, що сьогодення органічно поєднане з минулим, витікає і ґрунтується на ньому, є певним його продовженням. Особливо це стосується таких категорій яким є право, адже воно є таким соціальним явищем, що формувалося на ґрунті інших соціальних регуляторів: звичаїв, традицій, моралі, релігії тощо. Ставши власне правом воно видозмінювалося, передбачало виникнення одних галузей, інститутів, принципів та норм, що поступово модифікувалися, ставали основою для інших галузей права, законодавства, юридичної науки, відповідних юридичних навчальних дисциплін.

Теоретична актуальність теми дослідження зумовлена тим, що перед історико-теоретичними дисциплінами в системі юридичних наук сьогодні постає важливе завдання з оновлення свого змісту, переорієнтації на дослідження державно-правової дійсності під кутом загальновизнаних взірців демократії, функціонування соціальної та правової державності, механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини. Для цього теоретики та історики держави і права повинні критично переосмислити ті напрацювання, що були започатковані в попередній період, запропонувати нові підходи до розв'язання нагальних проблем та передбачити шляхи їх вирішення. Саме тому не є

ВПСДЗ НАВС
Вх. № 2692
"14" 06 2018 р.
кількість аркушів:

випадковим здійснення останніми роками цілої низки спеціальних досліджень наукового доробку відомих вітчизняних правознавців, історичних підвалин національної політико-правової думки в цілому. До плеяди таких учених, безсумнівно, належить доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України Володимир Володимирович Копєйчиков, який є видатною особистістю у сфері загальнотеоретичного правознавства. Його наукова спадщина заслуговує ґрунтовного осмислення, оскільки цінність наукових пошуків ученого залишається актуальною на теперішній час і слугує розвитку історико-теоретичної юридичної науки в Україні.

Важливість обраної теми обумовлена також недостатнім ступенем її наукової розробки. Комплексне дослідження історико-правової спадщини академіка В.В. Копєйчикова наразі відсутнє. При цьому творчий доробок вченого у сфері юридичної науки складає більш ніж 250 підготовлених ним праць, зокрема особисті та колективні монографії, підручники та навчальні посібники, статті у профільних виданнях і співавторство статей у словниках та енциклопедіях з історії та теорії держави і права, конституційного права. Крім того, як член робочої групи Конституційної комісії В.В. Копєйчиков брав безпосередню участь у розробці проекту чинного Основного Закону України 1996 р. Він є засновником наукової школи прав людини та механізму їх реалізації періоду незалежності України. Разом з тим, незважаючи на численний науковий спадок, який вчений залишив по собі, про самого академіка В.В. Копєйчикова праць підготовлено відверто недостатньо.

Окрім наукової спадщини корифей юридичної науки виховав цілу плеяду відомих правознавців, зокрема 24 кандидата та був науковим консультантом 6 докторів юридичних наук. Непересічність проблеми дисертаційного дослідження визначається також пам'яттю про видатного вченого та його здобутків, які не втрачають актуальності й нині.

Важливість теми дисертації О.Г. Капічон підтверджуються й тим фактом, що вона має тісний зв'язок з науковими програмами, планами, темами і

грантами. Таким чином, вибір теми дисертаційного дослідження автором є цілком виправданим і доречним й заслуговує підтримки та схвалення.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертант обґрунтовує, використовуючи значну джерельну базу. Зокрема вона охоплює Конституції (СРСР 1977 р., УРСР 1978 р., України 1996 р.), закони, підзаконні нормативні акти, монографії, підручники, посібники, енциклопедії, словники, періодичні видання та інтерв'ю з вченими-сучасниками, які особисто були знайомі з академіком В.В. Копєйчиковим. Відповідно до предмета дослідження найбільш істотною складовою джерельної бази є саме історико-правова спадщина вченого, яка систематизована за тематичною спрямованістю і згрупована у відповідні блоки: 1) архівні матеріали; 2) монографічні праці; 3) статті та брошури; 4) наукові рецензії, відзиви та виступи на конференціях; 5) навчальні видання (підручники, навчальні посібники, лекції, методичні матеріали, програми навчальних дисциплін); 6) словники та енциклопедії, а також публікації, в яких висвітлюються життєвий і творчий шлях В.В. Копєйчикова та його наукові праці (біографічні книжкові видання, статті у друкованих засобах масової інформації). Загалом джерельна база дослідження складається з 128 назв творів В.В. Копєйчикова, більше 10 публікацій у різних виданнях, присвячених йому та його пам'яті.

Варто підкреслити те, що, працюючи над дисертаційним дослідженням, О.Г. Капічон не обмежилася вивченням лише історіографічного масиву, що стосується предмета пізнання, а й здійснила ґрунтовний аналіз, по-перше, архівних матеріалів Державного архіву м. Києва, Державного архіву Харківської області; по-друге, архівних матеріалів Національної академії внутрішніх справ і Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого м. Харкова; по-третє, стенограм засідань Верховної Ради України; по-четверте, Всеукраїнського перепису населення 2001 р.; по-п'яте, результатів розмов з ученими-сучасниками академіка В.В. Копєйчикова, його учнями та послідовниками.

У роботі над дисертаційним дослідженням автор використав широку

палітру методологічного інструментарію. У результаті цього робота дістала необхідне інформаційне наповнення, а твердження та висновки, сформульовані в дослідженні, є логічними та обґрунтованими. Слід відмітити вдале поєднання філософсько-світоглядних підходів, загальнонаукових і спеціальнонаукових методів пізнання державно-правових та громадсько-політичних процесів і явищ. При обґрунтуванні доречності використаних методів дисертантом дотримані вимоги Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти і науки України, згідно з якими перерахування методів дослідження подається невідривно від змісту роботи та визначається відповідно до того, що саме пізнається тим чи іншим методом.

Результати дослідження становлять певний внесок у розвиток теорії та історії держави і права та використовуються в законотворчій діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності. Зокрема в законотворчій діяльності результати наукового пошуку застосовуються при підготовці напрямів удосконалення окремих положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження апаратом Верховної Ради України, Управлінням по зв'язках з місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування від 9 листопада 2016 р.); освітньому процесі – в ході підготовки наукових праць і проведенні лекцій, семінарських і практичних занять під час вивчення навчальних дисциплін «Історія держави та права України», «Теорія держави та права», «Правознавство», «Конституційне право України», «Муніципальне право» (акт впровадження результатів дисертації в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 28 квітня 2017 р.); в науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки тем при підготовці наукових праць, монографій, енциклопедичних видань, дисертаційних робіт, що стосуються дослідження історико-теоретичних і прикладних проблем органів місцевого самоврядування, конституційних процесів, правового обґрунтування національної ідеї та народовладдя в Україні, подальшого вдосконалення механізму захисту прав людини в контексті поглядів та ідей академіка

В.В. Копєйчикова (акт впровадження результатів дисертації в освітній процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ від 26 квітня 2017 р.). Таким чином, науковий доробок здобувача доречно враховувати під час визначення подальших векторів осмислення проблем прав людини, громадянського суспільства, верховенства права, вітчизняного праворозуміння, можливостей і шляхів його гармонізації з теоретичними положеннями європейського та міжнародного права, а також у процесах правотворення, розбудови державності та місцевого самоврядування, викладання окремих юридичних навчальних дисциплін.

Достовірність і наукова новизна положень дисертації забезпечуються досягненням мети дослідження та реалізацією його завдань. Висновки, викладені в розділах, та загальні висновки до дисертації логічно слідують з її тексту. Використовуючи архівні документи й матеріали, публікації в офіційній пресі, в дисертації комплексно осмислено особливості правових поглядів видатного вітчизняного юриста – ученого, педагога і практика, їх зумовленість ідеологічними, політичними, соціальними та іншими умовами життя в Україні, світоглядом В.В. Копєйчикова, втілення цих поглядів в особисті наукові праці, а також сприйняття та оцінку значення його правових і державницьких поглядів науковою спільнотою минулого та сучасності.

Більш конкретно до основних положень роботи, які відрізняються науковою новизною, можна віднести:

- висновок, що «… не можна говорити про зміну поглядів за радянських часів та вже незалежної України. Адже, як і наука не стоїть на місці, випереджаючи час, так міркування, ідеї та погляди мають властивість еволюціонувати» (с. 57);

- узагальнення згідно якого «Тому удосконалення освіти юридичного профілю має покінчити з випуском спеціалістів з обмеженим колом знань. Із звуженим загальним світоглядом. А обмежити процес навчання майбутніх правоохоронців виключно курсами спеціальних дисциплін не принесе бажаного результату» (с. 97);

- виокремлення, згідно думок Копєйчикова В.В.: рис громадянського суспільства (с. 115 – 116); постулатів соціальної держави (с. 117); ґенези та ознак національної ідеї (с. 117 – 125); проблеми державної мови (с. 126 – 127); закономірностей освітньої політики, культури, релігії (с. 128 – 132);

- твердження, що «При підготовці проекту Конституції України 1996 року точилися, так би мовити, міжусобні парламентські війни між різними політичними силами за владу і сфери впливу. Ще недопрацьований Основний Закон кожна партія намагалася підлаштувати під себе і свої інтереси.

А що ж ми бачимо нині? Безталанне правління політиків, які пріоритетним завданням вбачають боротьбу з попередньою владою, ігноруючи дійсно нагальні питання життя країни. Замість підвищення рівня життя населення та поліпшення економічної ситуації, створюється благодатне поле для процвітання корупційних схем; замість вирішення воєнного конфлікту з країною-агресором – зміна положень Конституції, які знову ж таки вносять ще більший розбрат між політичними силами і суспільством у цілому. Жага влади і наживи стоять вище досягнення розумного компромісу вирішення питань загальної політики держави. Рецидив старих «хвороб» нагадав про себе ще з більшою силою!» (с. 135).

Публікації здобувача за темою дослідження щодо їхньої кількості та обсягу відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Значна частина теоретичних положень і наукових висновків дисертації відображена в 17 наукових працях, зокрема в чотирьох статтях у наукових фахових виданнях України, трьох статтях у наукових періодичних виданнях інших держав (Республіка Молдова, Республіка Польща, Словацька Республіка), а також у 10 тезах доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, круглих столів і наукових читань. Предметом означених публікацій є історико-правова спадщина академіка В.В. Копєйчикова. Вони є різнобічними та достатньо повно репрезентують матеріали дисертації.

Вдалою можна вважати архітектоніку дисертації, яка визначається змістом проблеми, метою і завданнями дослідження, логікою викладення

вивчених документів і матеріалів. Робота складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (247 найменувань на 21 сторінці) і двох додатків (на восьми сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з них основного тексту – 205 сторінок. Обсяг основного тексту роботи складає 8,5 авторських аркушів, що цілком відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти і науки України, встановленим для кандидатських дисертацій.

Загалом, оцінюючи зміст дисертації, можна дійти висновку, що автор представленої дисертаційної роботи спромігся досягти поставленої наукової мети й упоратися із завданнями дослідження. Винесені автором висновки відповідають поставленим науковим завданням.

Водночас дисертація Капічон Ольги Григорівни «Історико-правова спадщина академіка В.В. Копєйчикова» містить низку дискусійних положень. А саме:

1. Потребує певного уточнення та розширення формулювання об'єкта дисертаційного дослідження (с. 20 дисертації), зокрема заміни словосполучення «суспільні умови» на конструкцію «суспільні (суспільно-політичні) відносини», у яких формувалися історичні й правові погляди та ідеї академіка В.В. Копєйчикова. Адже використання поняття «суспільні відносини» дозволить охопити одночасно суб'єктів, об'єктів, зміст, умови, чинники суспільних відносин.

2. Не в повній мірі в роботі розглянуто фундаментальну складову наукової спадщини академіка В.В. Копєйчикова – теорію механізму держави. Адже саме ця проблема стала предметом вивчення в межах докторської дисертації «Питання теорії механізму радянської соціалістичної держави» та низки монографій з цього приводу. Саме блискучий захист докторської дисертації у травні 1969 р. надав В.В. Копєйчикову «перепустку» до елітарного кола провідних учених-юристів радянського періоду. При цьому результати

докторської дисертації містили авторський підхід до розуміння механізму держави, яка залишається магістральною в сучасному вітчизняному державознавстві. Так, відповідно до позиції В.В. Копєйчикова існує два, хоча й пов'язаних між собою, але різних і самостійних поняття: механізм держави як сукупності всіх державних організацій і державного апарату, що об'єднує лише державні органи. До речі, саме цей підхід В.В. Копєйчикова відрізняє національну традицію розуміння природи механізму держави від російської, де має місце ототожнення механізму й апарату держави.

3. Капічон О.Г. помиляється кількісно, але сутністно беззаперечно вірно стверджує, що «Але пройшло лишень два десятиліття після офіційного прийняття Конституції незалежної України, а її вже тричі безталанно змінювали, підлаштовуючи під амбіції нових правителів та, так званої, еліти» (с. 151).

Кількісно тому, що Конституцію України змінювали п'ять разів 8 грудня 2004 р. Законом № 2222-IV; 1 лютого 2011 р. Законом № 2952-VI; 19 вересня 2013 р. Законом № 586-VII; 21 лютого 2014 р. Законом № 742-VII; 2 червня 2016 р. Законом № 1401-VIII.

4. Зміст підрозділу 3.3 «Місцеве самоврядування в працях В.В. Копєйчикова» частково виходить за межі означеної назви, зокрема в частині опрацювання поглядів В.В. Копєйчикова на сутність, ознаки, складові елементи механізму та форми держави (с. 152 – 160 дисертації, с. 11 автореферату). Виходячи з назви цього структурного підрозділу дисертації, доречно в його межах приділити увагу ідеям і поглядам правознавця на природу саме місцевого самоврядування.

Проте зазначені дискусійні положення не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Оформлення дисертації в цілому відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування Міністерства освіти і науки України. Під час рецензування наукової роботи запозичень матеріалу без посилання на відповідні джерела не виявлено. При проведенні рецензування

встановлено, що автореферат у цілому передає основний зміст дисертації. Дисертація та автореферат написані державною мовою на достатньому науковому та літературному рівнях.

Підсумовуючи, є всі підстави стверджувати, що дисертація Капічон Ольги Григорівни на тему: «Історико-правова спадщина академіка В.В. Копєйчикова» є самостійною, завершеною, науково-дослідною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання теоретичного значення в галузі юридичної науки, зокрема історії політичних і правових учень. Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент – доктор юридичних наук,
професор, член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України, директор
навчально-наукового інституту «Юридичний інститут
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана» А.М. Колодій

Підпис Колодій А. М.
ЗАСВІДЧУЮ
Помічник ректора –
начальник відділу кадрів
...ищий навчальний заклад
...іональний економічний
...ні Вадима Гетьмана"
» 20 18 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний вищий навчальний заклад
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ Україна
ідентифікаційний код 02070984